

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 169007/6

בבית הדין הרבני האזורי רחובות

לפני כבוד הדיינים:

הרב יהודה שחור – אב"ד, הרב יאיר לרנר, הרב ירון נבון

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד [...])

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: בקשת פסילת ב"כ התובעת

החלטה

בפני ביה"ד בקשת הבעל לפסול את ב"כ האשה.

לטענתו, היות וכתו עובדת במשרד ב"כ האשה, לכן הוא מנוע מלייצג את האשה.

רקע-עובדתי

בין הצדדים מתנהל הליך תביעת גירושין וכתובה של האשה כנגד בעלה.

בדיון שהתקיים בביה"ד בתאריך ז' בכסלו תש"פ (5/12/19), הופיעה האשה כשהיא מיוצגת ע"י ב"כ. הבעל הופיע ללא ייצוג.

לאחר שמיעת דברי האשה, השיב הבעל בטענה מקדמית שאינו יכול לטעון את כל טענותיו מכיון שהבת המשותפת של הצדדים היא עורכת דין ועובדת במשרד של ב"כ האשה, ולדבריו:

"יש דברים מפאת כבודה של הילדה וכבודה של האשה שאני רוצה להגיד אותם בצורה חופשית ופשוט הוא מפריע לי כשהוא נמצא, התחננתי בפניה ובפניו קחי עורך דין אחר, ... אני רוצה "לשפוך" את כל מה שיש לי..."

"בקשתי מהם עוד לפני הדיון, שהוא לא ייצג את האשה, בגלל שהבת שלנו שותפה בכל מה שקורה פה, אני רוצה לומר את כל מה שיש לי, יש דברים אישיים ופרטיים שלי ושל האשה, שמפאת כבודה של בתי ושל האשה, אני לא יכול לומר אותם, הם שלשה עלי. ולכן אני מבקש לא להגיב עד שבית הדין יתן את החלטתו בנדון."

לעומתו, מבקש ב"כ האשה לדחות את הבקשה על הסף. לטענתו, זכותה של האשה להחליט מי ייצג אותה. האשה לא משלמת לו על הייצוג, והוא גורם שהאשה תוציא כספים מיותרים שאין לה. לגופן של טענות משיב, כי הבת המשותפת לא מגיעה לדיונים ולא תהיה חשופה לחומר. הדיון מתנהל בדלתיים סגורות והפרוטוקול חסוי, ולכן אין הוא מנוע מלייצג את האשה.

תחילה נדון מבחינה הלכתית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכאורה טענת אחד מן הצדדים כי אינו יכול לטעון את כל מה שכרצוני מחשש שדבריו יודלפו לצד שכנגד, טענה מתקבלת היא.

בגמרא במסכת שבועות (דף לא ע"א) מבואר:

"מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומריין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך, תלמוד לומר 'מדבר שקר תרחק'."

ופירש רש"י (שם):

"לבוש כמותו, שלא תגרום לנו לישא לך פנים או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וניאמר איך יאמינו כי ביה"ד על אדם חשוב כזה."

וכך פסק הרא"ש שם (סי' יא).

וזה לשון הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כ"א הלכה ב):

"שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין, אחר כך תעמדו בדין."

ובשולחן ערוך (חושן משפט סי' י"ז סעי' א) פסק המחבר:

"בצדק תשפוט עמיתך, איזהו צדק המשפט זו השווית שני הבעל דינים בכל דבר [...] ואם היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויים, אומרים למכובד או הלבישהו כמותך או לבוש כמוהו."

מקרה זה דומה לכאורה לנידון המובא בפוסקים. בעל דין המביא כמה מחבריו לדין, והצד שכנגד מתנגד בטענה כי כשהוא עומד בדיון יחיד מול רבים "מסתתמין טענותי".

כך כותב המחבר בשולחן ערוך (שם סעי' ד):

"אם התובעים רבים והנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים, הדין עמו."

וכתב הסמ"ע (ס"ק ח) שמקור דין זה הוא המרדכי בפרק שבועת העדות שכתב אהא דקאמר אחד לבוש איצטלא:

"נשאל לר"מ, אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו קרובי אצלי [...] או דילמא מצי השותפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דילמא מרמזי לך רמיזי בקריצותא לטעון, והשיב דאף השותפין אין לישב שמה אלא אותו שטוען דוקא, דודאי טענתיה דנתבע טענה שמסתתמין טענותיו [...] וגם טענות התובעין טענה, דאיכא למיחש דילמא מרמזי ליה רמיזי."

והביא שם בפתחי תשובה (ס"ק ז):

"כללא דמילתא, אי טעין מסתתמים טענותי ויראה לבית הדין שיש ממש כדבריו אפילו בדרך רחוקה שומעין לו."

וכך הביא בספר ערוך השולחן (חושן משפט סימן יז סעי' ו):

"אם צד אחד מהבע"ד הוא יחיד והצד השני הם רבים, יכול היחיד לומר לא אטעון עם כולכם יחד, שירא אני שמפני שאתם רבים יסתתמו טענותיי, לכן הרבים או שיבררו אחד מהם לטעון בשביל כולם או שיטענו זה אחר זה אם אינם סומכים כולם על אחד מהם, וכן אם אחד מהבע"ד רוצה שיהיו אוהביו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וקרוביו אצלו בב"ד, יכול השני למחות, דשמא ירמוזו לו שיטעון איזה שקר וגם אולי יסתתמו טענותיו, ואף שאומר לו טול גם אתה מקרוביך ואוהביך מ"מ יכול למחות בו, ודבר זה תלוי ברצון הבע"ד, ואם שניהם מסכימים בזה אין הדיינים יכולים למחות בהם [או"ת]."

ונראה לכאורה שהמקרה המונח לפנינו, בו טוען הבעל שאינו יכול לטעון את כל טענותיו מכיון שהבת שלו עובדת במשרד עו"ד של הצד שכנגד, ואינו רוצה שתיחשף לכל טענותיו, דומה למקרה המובא בשו"ע בו יכול היחיד לטעון שאינו רוצה שהצד שכנגדו יביא הרבה אנשים לדיון כי יהיה יחידי, ובכך יסתתמו טענותיו, והדין נותן ששומעין לו.

אלא שנראה לחלק בין המקרים. עד כאן מצאנו טענת "מסתתמין טענותי" רק לגבי אופן מהלך הדיון עצמו בבית הדין, באם אחד הצדדים מופיע עם בגדים יקרים מאד, או כנדון המובא בשו"ע שהבעל דין מתנגד לנוכחות שלו יחידי בדיון כנגד רבים, במקרים אלו מתקבלת טענתו שאינו יכול לטעון את כל טענותיו כי יש אנשים רבים נגדו הנוכחים בדיון. מעמד באופן זה מעמיד אותו במצב קשה ולחוצץ, ואינו יכול לטעון את כל טענותיו בצורה חופשית, בצורה מסודרת, באופן ברור ומדויק, ומסתתמים טענותיו בדיון. אין זה דומה למקרה המונח לפנינו, בו הבעל יכול לטעון בשעת הדיון כל מה שירצה (ומה שהוא אינו מיוצג זה החלטה שלו עקב חסרון כיס), וכל טענתו היא שלאחר הדיון תוכל הבת המשותפת לראות את טענותיו, והוא אינו רוצה שהיא תדע את כל מה שאמא שלה עשתה (לטענתו), בכהאי גוונא לא מצינו טיעון של "מסתתמין טענותי". במקרה זה יכול ביה"ד לדרוש מב"כ האשה שיצהיר שכל המידע בתיק יהיה חסוי לגמרי (ובכלל זה כל התיק הנמצא במחשב שבמשרד), וסגי בכך.

אם לא נאמר כך, אין לדבר סוף, שכל צד יטען בבית הדין שמפחד לטעון את כל טענותיו כי הצד השני ידליף את כל הדברים שנאמרו לקרובי משפחתו או לכלי התקשורת, ואם כן לא הנחת חיי לכל בריה...

וכן לא מסתבר שבמקרה וצד אחד ייוצג ע"י עו"ד מיוחד ומעולה ששמו נישא בפי כול, והצד שכנגדו, מחוסר אמצעים כספיים נמוכים ישכור עו"ד רגיל וממוצע, או אם אחד הצדדים שוכר עו"ד פרטי, והצד שכנגד מיוצג ע"י עו"ד מטעם הסיוע המשפטי, שאז יטען הלה כי מסתתמים טענותיו כשוראה ושומע בבית הדין את העו"ד המעולה או הפרטי של הצד שכנגד.

ולכן נראה שמבחינת ההלכה אין במקרה הנ"ל טענה של "מסתתמין טענותי", אלא יטען הבעל את טענותיו, והאשה וב"כ יתחייבו ויצהירו בפני ביה"ד שהם לא יאפשרו גישה לתיק לבת המשותפת, ובכך יוכל הבעל לטעון את כל מה שרוצה לטעון בדיון.

ההיבט המשפטי

מבחינה משפטית קיימים כאן זכויות ואינטרסים סותרים ויש לאזן ביניהם. לאשה קיימת הזכות לבחור את מי שייצג אותה כראות עיניה, בגדרי כבוד האדם וחירותו, וכן לבא כוחה קיימת זכות חופש העיסוק. לעומתם, הבעל טוען כי לא יוכל לטעון את טענותיו באופן חופשי, מחשש שטענות אלו יחשפו לפני ביתו, שהיא עו"ד המועסקת במשרדו של עו"ד המיצג את האשה.

התרגום המשפטי של טענה זו הוא, שהבעל טוען לפגיעה בזכות הגישה שלו לערכאות השיפוט. מאידך גיסא, האשה טוענת כי אם נקבל את טענתו, תפגע זכותה ויכולתה להיעזר בב"כ המיצג אותה בהתנדבות או בתשלום נמוך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כשיש לפני ביה"ד זכויות ואינטרסים שמתנגשים זה בזה כמו במקרה דנן, יש צורך לאזן בין הזכויות.

במקרה דנן, הפגיעה בזכויות האשה וב"כ (אם מקבל שכר כל שהוא), הינה ישירה, לעומת הפגיעה בבעל שהיא עקיפה, מכיון שלגביו אין מדובר בשלילת הזכות לחלוטין, בדומה לפגיעה הישירה של האשה ועורך דינה. לכן נראה שאין מקום לטענתו הבעל אלא יש להציע פתרון ראוי וטוב שיניח במידת האפשר את דעתו.

לכן מוחלט כדלקמן:

- א. בקשת הבעל מביה"ד לפסול את ב"כ האשה מייצוגה – נדחית.
- ב. ב"כ האשה יצהיר ויתחייב בפני ביה"ד שלא לחשוף כל פרט או דיבור הקשורים לתיק הנ"ל בפני בתם של הצדדים המועסקת במשרדו.
- ג. בזכות הצדדים לכתוב לביה"ד עמדתם איך וכיצד להמשיך את ההליכים בתיק זה.

הרב יאיר לרנר

בענין נסתתמו טענותיו, כתב הבית יוסף (חושן משפט סימן יז), וז"ל:

"כתוב במרדכי פרק שבועות העדות (סי' תשסא) שנשאל הר"מ (תשו' מהר"ם מרוטנבורק ד"פ סי' שלג) אם הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים או דלמא מצו השותפים למימר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דלמא מרמזי לך רמוזי [בקריצותיהו] לטעון, והשיב דאף השותפין אין לישב שמה אלא אותו שטוען דוקא, דטענתיה דנתבע טענה שמסתתמין טענותיו וכו', ולא גרע מאחד לבוש אצטלא ואחד לבוש סמרטוט שאומרין לו לבוש כמותו וכו', הלכך השותפים יבררו להם אחד מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה וגם הנתבע לא יקח אוהביו אצלו מטעמא דפרישית, ועיין בתשובות הרשב"א סימן אלף [וק"ז]."

הב"י לא העתיק את המשך התשובה. בתשובה עצמה יש תוספת, בה נכתב שהמקרים שהובאו בגמרא הם רק דוגמאות חלקיות.

להלן לשון המרדכי (שבועות רמז תשסא) ובו ההוספה (ההוספה מועתקת בזה באותיות מודגשות):

"אחד לבוש איצטלא כו', נשאל לרבינו מאיר אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים, או דלמא מצו השותפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דלמא מרמזו לך רמוזי בקריצותיהו לטעון, והשיב דאף השותפים אין לישב שמה אלא אותו שטוען דוקא, דודאי טענתיה [דשמעון] טענה שמסתתמים טענותיו, כי שנים או ג' יודעים להערים ולמצוא טענות יותר מן האחד, ואיכא למיחש דלמא מרמזי ליה רמוזי ואסתתמי טענתיה כדפרישית דמאי עליה כי אריא ארבא, וכי מותר לו לאדם להרביץ אריה בב"ד כדי שיראהו הנתבע וירא מפניו ויסתתמו טענותיו, ולא גרע מאחד לבוש איצטלא וא' לבוש סמרטוט, שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישו כמותך, וכן שליפו פוזמקייכי ואתו לדינא, וחכמי התלמוד לא יכלו לכתוב כל הדברים הגורמים לסתום הטענות של בעלי דינין, אלא כתבו קצת ותן לחכם ויחכם עוד."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן מובא במקור הדברים בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג) (סי' שלג) :

"אשר שאל אדוני אם שמעון הנתבע אמר מרצוני שישבו אוהבי אצלי כשאטעון עמכם שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים או דלמא מצו השותפין לומר לא מגלינ' טענותינו בפני אוהביך דלמא מרמזי לך ברמיזותיהו וקריצותיהו לטעון. נראה בעיני דשותפין נמי אין להם לישב שם כולם כשאחד מחבריהם טוען עם היחיד, ודאי טענותי [דשמעון] טענה דקא מסתתמי טענתי דשנים או שלשה יודעים להערים יותר מן האחד. ואיכא למיחש נמי לדידהו, דלמא מרמזי אהדדי כשישמעו טענותיו של הנתבע ויערימו יותר מאלו היה אחד מהם לבדו טוען עמו, ועוד דקמסתתמי טענתי כדפי' דדמי עליה כאריא ארבא, וכי מותר להרביץ אריא בב"ד כדי שיראהו הנתבע וידאג מלפניו ויסתתמו טענותיו, ודבר פשוט דלא גרע מאחד לבוש איצטלא ואחד לבוש סמרטוט [שאומרי' לו] לבוש כמותו או [הלבישו כמותך] (שבועות ל"א ע"א), וכן שלחו פזמייכו וחותרו לדינא, וחכמי התלמוד לא יכלו לכתוב ולברר כל הדברים הגורמים לסתום טענות הבע"ד, אלא כתבו לנו קצת ותן לחכם ויחכם עוד בזה וכיו"ב יחושו הדיינים, וכ"ש היכא דקא טעין איהו [בהדיא] דמסתתמי טענותיו והדבר ידוע שהוא כך.

וכן הוא בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן אלף קז) :

"אשר שאלני אדוני אם שמעון הנתבע אומר רצוני שישבו אוהבים אצלי כשאטעון עמכם שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים, או דילמא השותפין מצו לומר לא מגלינ' טענותינו בפני הרבים דדילמא מרמזי לך רמזי בקריצותיהן וברמיזותיהן לטעון? נראה בעיני דהשותפין אין לישב כולם כשאחד מחבריהם טוען עם היחיד שכנגדם, דודאי טענתיה טענה היא דהא מסתתמן טענתיה, כי שנים או שלושה יודעים להערים יותר מן האחד, ואיכא למיחש בדידהו דילמא מרמזי אהדדי ששמעו טענותיו של הנתבע ויערימו יותר מאילו היה אחד מהם לבדו טוען כדי שיראהו הנתבע וידאג מפניו ויסתתמו טענותיו. ודבר פשוט דלא גרע מאחד לבוש איצטלא ואחד לבוש סמרטוט שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך. וכן שלחו פיזמנייכו וחותרי לדינא. וחכמי התלמוד לא יכלו לברר כל הדברים הגורמים לסתום טענות הבע"ד, אלא כתבו לנו קצת ותן לחכם ויחכם עוד בזה וכיוצא בזה ויחושו לעצמן הדיינים."

מבואר מדבריהם שהמקרים שהובאו בגמרא הם רק דוגמאות חלקיות ולא פירוט את כל האפשרויות אלא: "ותן לחכם ויחכם עוד בזה וכיוצא בזה ויחושו לעצמן הדיינים". היינו, הדבר תלוי בשיקול דעת הדיינים שבכל דור, בכל מקרה לגופו, האם יש חשש שיסתתמו טענות בעל הדין.

בפתחי תשובה (חושן משפט סי' יז ס"ק ז) הביא דברי הרדב"ז, וז"ל :

"ועיין בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תשנ"ג שכתב, בראובן ושמעון שבאו לדין, ושמעון הביא מיודעיו עמו וראובן אומר יסתתמו טענותי, ואמר לו שמעון גם אתה תביא מיודעייך עמך, וראובן אומר איני חפץ אלא שנינו לבד, הדין עם ראובן, כי שמא מיודעיו של שמעון חריפי טפי ומרמזי לשמעון טענות, או שמא הם חזקים ואלמים או כיוצא בזה. וראיה מהא דאמרין היה אחד לבוש איצטלא כו'. ואף על גב דאמרין הלבישהו כמותך והכא הא אמר תביא מיודעייך כמוני, לא קשיא, כי המלבושים שווים ולא האנשים שווים כו', עד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כללא דמילתא אי טעין מסתתמן טענותי ויראה לב"ד שיש ממש בדבריו
אפילו בדרך רחוקה, שומעין לו, "ע"ש.

לפי הרדב"ז הענין נקבע לפי מה שנראה לביה"ד האם יש ממש בדבריו, והרדב"ז מוסיף שגם
אם החשש מוגדר: "בדרך רחוקה" – שומעין לו.

במקרה דנן מסכים אני עם הקביעה שבמסגרת האיזונים הראויים, אין מקום כיום למנוע את
הייצוג, אולם הדבר אינו מהווה סוף פסוק. יתכן מאד שבשלב מאוחר יותר יתרשם בית הדין
שהחשש להסתתמות טענות הבעל חזקה יותר, ואולי אף יסבור ביה"ד שיש כאן חשש לניגוד
עניינים. (החששות הנ"ל יכולות להיות בין אם יסבור ביה"ד שבת הצדדים נחשפת להליכים
שבפנינו, אך גם מסיבות אחרות). על האשה לקחת בחשבון שיתכן שבית הדין ישנה בהמשך
ההליכים את עמדתו ויתחשב בכך לגבי ההליכים המשפטיים.

הרב יהודה שחור – אב"ד

בפני בית הדין עומדת תביעת גירושין של האשה נגד בעלה. בתחילת הדיון ביקש הבעל לטעון
טענה מקדמית ועל כך נסוב פסק הדין שלפנינו.

א. מקורות ההלכה

בגמ' שבועות (דף ל ע"א) מובאים הלכות שקשורות לסדרי הדין, ומהותם שהדיינים לא ישנו בין
בעלי הדין, ועל הדיינים לנהוג בהם בצורה שווה:

"ת"ר: בצדק תשפוט עמיתך – שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אחד מדבר
כל צרכו ואחד אומר לו קצר דברך."

ופירש רש"י: "שלא יראה חברו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו דבריו."

בהמשך הגמ' (דף לא ע"א) נאמרו עוד הלכות ומהותם שלא יהיה שוני גדול בין בעלי הדין,
אע"פ הדיינים לא שינו ביניהם:

"מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה
מנה, שאומריין לו: לבוש כמותו או הלבשהו כמותך? ת"ל: מדבר שקר תרחק.
כי הווי אתו לקמיה דרבא בר רב הונא, אמר להו: שלופו פוזמוקייכו (פי' רש"י,
כמין אנפיליאות חשובים) וחותרו לדינא.

ב. הסיבה שחששו שבעלי הדין לא יהיו שונים בלבושם

מצינו כמה שיטות בראשונים, מה היא הסיבה לא יהיה שינוי בלבושם של בעלי הדין:

א. רש"י (ד"ה לבוש כמותו) פירש: "שלא תגרום לנו לישא לך פנים אן יסתתמו דברי
שכנגדך מפני חשיבותך, ואמר איך יאמינו כי בית דין על אדם חשוב כזה". היינו,
שחששו לדיינים שלא ידונו דין אמת, שמא ישאו לו פנים, וגם חששו לבעל דין שלא
יוכל לטעון את טענותיו כדבעי.

ב. הסמ"ג (עשה קז), והסמ"ק (עשה רכו) כתבו, הטעם "שלא תגרום לנו שנישא לך
פנים", וכ"כ הראב"ן (שבועות סי' תצח) "כדי שלא ינטה לב בית דין אחרי העשיר".
וכן מבואר ברבינו יהונתן מלוניל (על הרי"ף יד ע"ב) שכתב, כדי לא תגרום לנו לישא
פנים לך אם יסתמו טענותיו שכנגדך מפני חשיבותך, שאומר בלבו איך יאמינו לי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ד על אדם חשוב כזה, ת"ל: "מדבר שקר תרחק", וכיון שבעל ריבו מסותם מעמיד זה את שקרו. דהיינו שלדעתם החשש הוא על הדיינים שלא ידונו על דרך אמת. אבל לא חששו שמא יסתתמו טענותיו של התובע. וגם לדעת ר"י מלוניל החשש הוא על הדיינים, שישאו פנים לאחד בגלל שהצד שכנגדו מסתתמים טענותיו.

ג. בשו"ת מהר"ם מברוק, ושו"ת הרדב"ז (יובאו לקמן), ובשו"ע (חושן משפט סי' יז ס"ד) מבואר כמו הטעם השני שכתב רש"י, שהחשש הוא שלא יסתתמו טענותיו של הנתבע, וכמבואר להלן.

הדין הובא להלכה בשו"ע (ח"מ סי' יז ס"א), וז"ל:

"בצדק תשפוט עמיתך" (ויקרא פי"ט פט"ו), איזהו צדק המשפט, זו השוויית שני הבעלי דינים בכל דבר. לא יהא אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר קצר דברך, ולא יסבירו פנים לאחד דבר לו רכות, וירע פניו לאחר וידבר לו קשות, ואם היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויים, אומרים למכובד או הלבישהו כמותך, או לבוש כמוהו. ולא יהא אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים, ואם רצו ב"ד להושיב את שניהם, מושיבים. ולא ישב אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה."

וכן פסק הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"א ה"א).

ג. אופנים אחרים שיש בהם חשש לסתימת הטענות

אכן, מצינו שהפוסקים הרחיבו את היריעה, ולמדו מדין הגמרא: "שלא יהיו בעלי הדין שונים בלבושם" דין נוסף: כאשר שותפים רבים תובעים את היחיד, לא יטענו כולם נגד אחד, שלא יסתתמו טענותיו, אלא אחד יטען עבור כולם. וז"ל הבית יוסף (ח"מ סי' יז):

"כתב המרדכי (סי' תשסא) שנשאל הר"ם (תשו' מהר"ם מברוק ד"פ סי' שלג) אם הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם, כדי שלא יסתתמו טענותי, כי אתם הרבים, או דלמא מצו השותפים למימר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דלמא מרמזי לך רמוזי בקריצותיהו לטעון, והשיב דאף השותפין אין לישיב שמה אלא אותו שטוען דוקא, דטענתיה דנתבע טענה שמסתתמין טענותיו וכו', ולא גרע מאחד לבוש אצטלא ואחד לבוש סמרטוט שאומרין לו לבוש כמותו וכו', הלכך השותפים יבררו להם אחד מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה וגם הנתבע לא יקח אוהביו אצלו מטעמא דפרישית."

וכן פסק השו"ע (שם ס"ד):

"אם התובעים רבים והנתבע אומר, אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים, הדין עמו. לכן השותפים יבררו להם אחד מהם לטעון בשביל כולם, או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה וגם הנתבע לא יקח אוהביו אצלו."

מבואר מדברי המרדכי שהדין שלא יהיו רבים תובעים את היחיד טעמו שלא יסתתמו טענותיו, דהיינו שהחשש הוא סתימת טענותיו של בעל הדין, ומקור ההלכה מהדין שלא יהיו שונים בלבושם, וכ"כ הרדב"ז והשו"ע. מוכח שזו הסיבה ולא חשש להטיית הדין ע"י הדיינים.

מקור דברי המרדכי הוא בשו"ת מהר"ם מברוק ח"ד (ד"פ סימן שלג), ושם הוסיף יסוד חשוב בדין זה, שכתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"...וחכמי התלמוד לא יכלו לכתוב ולברר כל הדברים הגורמים לסתום טענות הבע"ד, אלא כתבו לנו קצת ותן לחכם ויחכם עוד, בזה וכיו"ב יחושו הדיינים, וכ"ש היכא דקא טעין איהו בהדיא דמסתמי טענותיו והדבר ידוע שהוא כך. ע"ש.

גם בשו"ת רדב"ז ח"ב (סימן תשנג) על אותו נדון של המהר"ם מרוטנבורג כתב כך:

"כללא דמילתא אי טעין קא מסתמן טענתאי ויראה לב"ד שיש ממש בדבריו אפילו בדרך רחוקה שומעין לו. ע"ש.

הרי שכשיש טענה ברורה של אחד הצדדים שטענותיו נסתמות עלינו לחשוש יותר אפילו בדרך רחוקה.

ד. בעלי דין ששונים בלבושם – המנהג בזמן הזה

בדין שלא יהיו שונים בלבושם, כתב הסמ"ע (ס"ק ב): "כתב מהרש"ל: גם בזה אין בידנו להעמיד דת על תילן. עכ"ל".

גם הב"ח (אות א) הביא דברי המהרש"ל:

"מיהו בזמן הזה אין לנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם כי יד העשירים תקפה עלינו ודי כשיאמר לעני אל תירא וכו' וכ"כ מהר"ש לוריא ז"ל וכן אנו נוהגין."

והש"ך (ס"ק ב) כתב בשם הראב"ן, וז"ל:

"והאידנא לא נהיגי הכי, ונ"ל דוקא איצטלא של ק' מנה, אבל האידנא דלא מלובשים בכך מלבושים לא חיישינן להטייה."

וכ"כ התורת חיים (שבועות שם):

"נראה דדוקא בכי האי גוונא שזה לבוש סמרטוטין וזה לבוש בגד חשוב כל כך עד שהוא שוה מאה מנה, דכיון דשל זה פחותין מאוד ושל זה יקרין מאוד יש לחוש שמא ישא לו פנים בשביל בגדיו היקרין כל כך, אבל אם של זה חשובין ושל זה אינן חשובין לית לן בה, דבשביל דבגדיו של זה חשובין יותר משל חבירו לא ישא לו פנים. ולכך אין נוהגין האידנא לומר לבעל דין לבוש כמותו או הלבישו כמותך, לפי שאין אנחנו רגילין לילך באיצטלית בת מאה מנה."

הילכך לדעת הש"ך שהסיבה שבזה"ז לא נוהגים לחשוש לשוני בלבושם, משום כימינו לא מצויים בגדים יקרים מאוד שיכולים לגרום לנשיאת פנים, אבל בשאר המקרים שנציין לקמן ודאי שיש לחשוש להטייה.

ואף לדעת הסמ"ע והב"ח, מוכח ממה שפסק השו"ע (בסעיף ד) שלא יתבעו רבים את היחיד, וע"ז לא העירו הפוסקים "שאין בידנו להעמיד דת על תילה", שדין זה נוהג גם בזה"ז, מכיון שהדין מובן ומקובל על הדעת, וסביר להניח שהצדדים יבינו ויקבלו את הדין, והכל לפי שיקול דעת הדיינים.

אמנם כתב בשו"ת מהרשד"ם (חחו"מ סי' ב) שאנו לא נוהגים לדון בכל הדינים הנלמדים מהפסוק: "מדבר שקר תרחק", ובכללם שלא ישמע הדיין צד אחד שלא בפני חברו, מ"מ בודאי שלכתחילה צריך להזהר בזה, כמבואר בדבריו, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"הכא נמי אני אומר שכיון שכלם נדרשו ממקרא אחד מקרא דמדבר שקר תרחק שלא יהיה לבוש סמרטוטין, ושלא ישמע הדיין אחד שלא בפני חברו, שכשם שנתבטל זה נתבטל זה – ואפילו שלכתחלה צריך הדיין ליזהר מזה – מ"מ צורך שעה ובדיעבד שכבר שמע לא נפסל הדיין."

ה. מקרים אחרים שדנו בהם פוסקי זמנינו

ראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג (סי' תמו) שכתב:

"וכ"ש בנדון דידן, ראוי לומר למי שיש לו עו"ד מעולה ויקר, תן לו לאחר כמותך או תופיע כמוהו. ואמנם לא נהגו כן מפני שאצלנו הדין בגדר פשרה, והדיינים לא מרגישים שבזה סותם טענות השני, ולכן רגילים שלא למנוע, אבל אם רואה הב"ד שצד השני מסתמין טענותיו מול העו"ד המחוכם, ראוי לדיינים להשתיקו לעו"ד, ולדרוש שגם לצד השני יהיה טוען כעין טוען שלו, וכ"ש במקום שמסכימים לפשרה כעין דין דוקא, ודאי ראוי ליזהר כן, ומלשון הגמרא "הלבישהו" נראה שצד השני משלם לו הבגדים, ולפ"ז היה לו לשלם את שכ"ד של עו"ד כמו שמשלם עבור עצמו, ותמהני שאין נזהרין כן, ועשיר שוכר לעצמו עורך דין מובהק או טוען רבני, והשני צריך להסתפק בדברי עצמו או טוען רבני שאינו מומחה כ"כ [שמשלמים לו פחות] הגורם שמסתמין טענותיו, ולע"ד ראוי למנוע הדבר, ויש בתי דינים שנוהגים שאפילו יש טוען רבני, דורשים קודם לחקור הצדדין לבד, ורק אח"כ לשמוע את הטוען רבני וניתן לו לבסס הדברים, ובזה עכ"פ הצדדין שוין בהתחלת הדין."

ועיין עוד מה שכתב בח"ה (סי' שנה), וח"א (סי' תשצד).

וכך מחייבות 'תקנות בתי הדין הרבניים', שתחילה יטענו הצדדים בעצמם ואח"כ ישמעו את הטוענים עבורם, כפי שמופיע תקנות הדיון בבתי הדין הרבניים, התשע"ג (תקנה ס1) - שמיעת בעלי-הדין עצמם):

"גם אם יש לצדדים מורשים, חייבים בעלי-הדין לטעון בעצמם בתחילה ולברר את דבריהם, ומורשיהם יוכלו להסביר ולנמק את טענותיהם אחרי-כן."

ובספר שורת הדין ח"ג (עמ' שמו) דן הגר"ש שפירא שליט"א (כיום חבר בית הדין הגדול):

"כאשר שני בעלי דין אחד מיוצג ע"י מורשה והשני אינו מיוצג מדוע לא חיישין לחסימת טענותיו, שהרי חושב שבעל דינו המיוצג יוכל לבטא דבריו בצורה טובה יותר, ומנהג בית דיננו שאם הצד שאינו שמיצג מבקש דחיה עד שיעמיד גם הוא מורשה מטעמו נענים לו. וטעמא דמילתא, כדי להשוות בין בעלי הדין. ויש לעיין שאפי' אינו טוען מדוע לא נטען לבעל דין המיוצג או תטען בעצמך או שתעמיד מורשה גם לשכנגדך."

ובמסקנת דבריו בנדון שם:

"הענין רכושי [...] סבוך ומורכב [...] ויש חשש לעיוות הדין אם אחד מהצדדים לא ימצא כראוי את טענותיו [...] על בית הדין לדרוש מהאשה-הנתבעת להעמיד מורשה מטעמה שיברר את המצב המשפטי לאשורו."

(ומשום שהסיוע המשפטי סרב להעמיד לה יצוג, פנה בית הדין ללשכת עו"ד להעמיד לאשה עו"ד המתמחה בתחום).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראה עוד פס"ד בית הדין הרבני בירושלים (תיק 1058127/3 פורסם בנבו) בהרכב הרה"ג אוריאל לביא, הרה"ג שלמה תם, והרה"ג דוד מלכא שליט"א, פסלו ברוב דעות את ב"כ הנתבעת-האשה, משום שייצג אותה בהליך משפטי אחר שבו היה מעורב גם התובע-הבעל, ושמע מהבעל פרטים שיכול לעשות בהם שימוש לרעתו בתביעה הנוכחית, ולכן יש לקבל את טענת הבעל שהוא מרגיש מאוים וטענותיו מסתמות בפני אותו עו"ד.

1. ומהכלל אל הפרט

בנדון שבפנינו, הנתבע-הבעל, טוען שלא יכול לטעון את טענותיו נגד התובעת-האשה, בגלל שבתם עובדת במשרדו של ב"כ המיצג אותה, ובתם פעילה בתיקים שבמשרדו (וכפי שנוכחנו לראות שבתם של בני הזוג מלווה את ב"כ האשה בהופעותיו בבית הדין), ואין לבעל את היכולת לפרוס את טענותיו כשבתו נחשפת לדברים.

והנה כפי שציטטנו את דברי מהר"מ מרוטנבורק והרדב"ז הנ"ל, כאשר הנתבע טוען להדיא שנסתמו טענותיו עלינו לחשוש יותר: "ואם יראה לבית הדין שטענתו מוצדקת אפילו בדרך רחוקה שומעין לו". ואכן כאן יש סבירות רבה יותר מחשש בדרך רחוקה שטענותיו יסתמו, וממילא טענתו מוצדקת ומקובלת שב"כ האשה הנוכחי לא יוכל לייצג בתיק של בני הזוג. וגם אם נקבל את דברי ב"כ האשה שהבת של בני הזוג לא תטפל בתיק, אין בכך מניעה להיחשף לכלל ההתרחשויות.

אולם כל זה נכון לפי הטעם שכתבו רש"י, מהר"מ מרוטנבורק, הרדב"ז, והשו"ע – שאין לשנות בין בעלי הדין מחשש שיסתמו טענותיו, אבל לפי הטעם שהביאו הסמ"ג, הסמ"ק, הראב"ן, ורבינו יונתן מלוניל, שאין לשנות בין בעלי הדין שמא לבית הדין יטה אחריו, בנדון דידן שאין שוני בין בעלי הדין כשהם בפני בית הדין, ולא קיים חשש שבית הדין יטה את הדין ויכיר פנים לצד אחד, כמו שחששו הפוסקים במקרה שאחד לבוש אצטלא ואחד לבוש סמרטוט, לא נוכל למנוע מהאשה את היצוג על ידי ב"כ הנוכחי.

ומאחר שהלכה כדעת מרן השו"ע וכמבואר, שהחשש הוא מפני "שיסתמו טענותיו של הבעל דין", לכן האשה לא תוכל לתבוע את הבעל, כל עוד היא מיוצגת על ידי ב"כ הנוכחי.

2. טענת הפסד ממון של התובעת

אשר לטענת ב"כ האשה, כי את התיק הזה הוא מנהל בהתנדבות, ואם בית הדין יקבל את עמדת הבעל ויפסול אותו מלשמש כבא כוחה, הדבר יגרום לאשה הוצאות שאינה יכולה לעמוד בהם.

לא נוכל לקבל את הטענה הזאת, שהרי כך מבואר בגמ' שהובאה לעיל: "מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומרין לו: לבוש כמותו או הלבישהו כמותך? ת"ל: 'מדבר שקר תרחק'". דהיינו שאם לא רוצה ללבוש סמרטוטין אומרם לו הלבש לשכנגדך כמותך, ובמשמע אפילו שיגרום לו להוציא על כך ממון.

וכ"כ בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' מז), שנשאל אודות תביעה "שהתובעים משיכים מענה שאינם רוצין לדון עמהם בעירם וגבולם של הנתבעים, באשר שהם תקיפין בעירם ויש להם יד ושם אצל השררה יר"ה יראים לדון שם ומסתתמים טענותיהו", וכתב ז"ל:

"ועדיין יש לבע"ד לחלוק ולומר, ודאי לכתחלה יש להשוות הבעלי דינין בכל היכולת ומהיות טוב אל תקרי רע, אבל לכופף לאחד מן הצדדים להוציא ממון ולהרבות בהוצאות כדי שלא יסתמו טענות חברו, זה לא אמרינן, ובנ"ד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפשר שיצטרכו הנתבעים להרבות בהוצאות אם ילכו לב"ד הסמוך או ירדו לדין בזבל"א במקום הממוצע, מאשר יצטרכו להוציא ממון אם יביאו הבורר למקומה [...] נראה לענ"ד שבנ"ד הדין עם התובעים, כי אם יש טענת סתימת טענות לנתבע שומעין לו ג"כ אפילו במקום שיצטרך התובע להרבות בהוצאה עבור זה, "ע"ש.

ח. המסקנה לדינא

מאחר שהאשה תובעת את הבעל, טענת הבעל "שנסתתמים טענותי" מתקבלת, וכדעת השו"ע וההולכים בשיטתו. לכן האשה לא תוכל לתבוע את הבעל כשהיא מיוצגת על ידי ב"כ הנוכחי. יוער כי על האשה היה לקחת זאת בחשבון קודם שלקחה את ב"כ הנוכחי כמייצג.

אולם, יקח הבעל בחשבון, שאם בית הדין יתרשם שלא היה ממש בטיעונו, ולא היה בהם בכדי לסתום את טענותיו – וכטענתו, בית הדין ישקול מתן פיצויים לאשה, אם לקחה יצוג חלופי בתשלום, ואם לא לקחה יצוג, ישקול בית הדין (בהתאם לנסיבות) לתת לאשה פיצוי על ההפסד שנגרם לה בעקבות כך. כמו כן ישקול בית הדין לחייב את הבעל בתשלום הוצאות משפט לאוצר המדינה.

הרב ירון נבון

לאור כל הנ"ל מחליט ביה"ד כדעת הרוב:

- א. עורך הדין של האשה יוכל להצהיר ולהתחייב תוך 10 ימים לביה"ד שלא לחשוף כל פרט או דיבור הקשורים לתיק הנ"ל, בפני בת הצדדים המועסקת במשרדו.
- ב. בכפוף לאמור לעיל בסעיף א', בקשת הבעל שביה"ד יבטל את ייצוג האשה ע"י בא כוחה הנוכחי, נדחית בשלב זה.
- ג. בזכות הצדדים לכתוב לביה"ד איך וכיצד הם רוצים להמשיך את ההליכים בתיק זה.
- ד. מותר לפרסם פסק דין זה לאחר השמטת השמות ופרטים מזהים.

ניתן ביום ח' בטבת התש"פ (5.1.2020)

הרב ירון נבון

הרב יאיר לרנר

הרב יהודה שחור – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה